

RĂSPÂNDIREA TERITORIALĂ A AȘEZĂRILOR MEDIEVALE TIMPURI DE LA EST DE CARPAȚI

DE
DAN GH. TEODOR*

Abstract:

Archaeological research undertaken in the Carpathian-Dniester regions has managed to identify a considerable number of sites dating from the 5th-11th centuries AD. The territorial distribution of these early medieval sites is uneven from one area to another. It was found that there were fewer settlements in the area between the Carpathians and Siret during the V-VII centuries. In the following period, the VIII-XI centuries, the number of objectives increases a lot, especially in the areas of the Central Moldavian Plateau. The denser or rarer population in one or another area east of the Carpathians was determined by political causes (the great migrations), by the increased warming of the climate, but also by the different living conditions offered by certain forms of relief.

Keywords: *the area between the Carpathians and the Prut; the Central Moldavian Plateau; natives and migratory people; archaeological evidence; continuity and discontinuity.*

Investigațiile arheologice întreprinse timp de peste o jumătate de secol pentru cunoașterea realităților medievale timpurii de la est de Carpați au reușit să identifice și parțial să cerceteze sistematic un număr considerabil de așezări și necropole din perioada menționată. Pe baza informațiilor acumulate a putut fi cunoscută, în mare măsură, și răspândirea teritorială a așezărilor umane din perioada secolelor V-XI d.Hr¹.

În principal s-a putut stabili că răspândirea teritorială a așezărilor identificate în spațiul și din perioada amintită a cunoscut de la o etapă la alta o serie de modificări importante datorate unor factori de ordin social-economic și politic, dar și climatic, care au activat mai ales în perioada desfășurării marilor migrații de populații din primul mileniu creștin.

Aceste modificări teritoriale au fost clar atestate în regiunea dintre Carpații Răsăriteni și râul Siret, în interfluviul cursurilor superioare ale râurilor Prut și Nistru din Bucovina de nord, precum și în regiunea de stepă de la sudul interfluviului dintre cursurile inferioare ale râurilor Prut și Nistru aflate la nordul Gurilor Dunării.

Astfel, în regiunea dintre Carpații Răsăriteni și râul Siret așezările datând din perioada secolelor V-VI d.Hr. sunt mult mai puțin numeroase în comparație cu zonele dintre Siret și Nistru². În aceste zone, în podișurile Moldovei și câmpiile colinare de la est și sud existența numeroaselor și

* Institutul de Arheologie, Academia Română-Filiala Iași; danteodor33@yahoo.com.

¹ ZAHARIA, PETRESCU DÎMBOVIȚA, ZAHARIA 1970; POSTICĂ 2007.

² TEODOR 1997a: 12-15, harta, nr 1.

deselor păduri de foioase, bogata rețea hidrografică și solurile propice pentru practicarea agriculturii ofereau condiții mult mai bune decât cele din apropierea zonelor montane și premontane pentru întemeierea unor așezări stabile³. În ansamblul teritoriului de la est de Siret în deosebi se remarcă câteva grupări de așezări, în unele cazuri situate de-a lungul unor râuri, densitatea acestor comunități sătești sedentare sugerând că încă din acea vreme se alcătuiseră structuri social-economice și administrative de tipul uniunilor de obști⁴.

Este bine cunoscut și faptul că în spațiul de la est de Carpați, în general, în perioada secolelor VI-VII au avut loc importante deplasări de populații alogene, care au determinat o serie de modificări în repartiția teritorială a așezărilor⁵.

În regiunile dintre Carpații Răsăriteni și râul Siret se constată în perioada secolelor V-VII o anumită creștere a numărului de așezări, concentrate mai ales în arealele de podișuri și câmpii colinare dintre Siret și Prut (harta de la Pl. I). Numărul așezărilor se datorează probabil pătrunderii aici a unor grupuri de migratori, slavi și alani, stabiliți temporar în zonă în drumul lor către sudul Dunării⁶. Migratorii au evitat constant regiunile montane, necunoscute multora în zonele lor originare. În perioada menționată, la aceste grupuri s-au adăugat probabil și altele venite din zonele de la sud de Carpați și din Imperiul Bizantin, dislocate de unele detașamente militare de slavi care pătrunseseră deja acolo. Așa cum s-a mai afirmat⁷, aceste grupuri de romanici sud-dunăreni vehiculează o serie de elemente specifice civilizației bizantine, precum sunt anumite tipuri de vase lucrate la roată, fibule digitate și de tip romano-bizantin, aplici, catarame, unelte și obiecte de podoabă produse în atelierele meșteșugărești din imperiu, un anumit tip de cuptor și locuință etc.

Zonele dintre râul Prut și râul Nistru în această perioadă cunosc de asemenea un număr destul de mare de așezări datorat desigur pătrunderii aceluiași grupuri de migratori (harta de la Pl. II).

Este deosebit de important de reținut faptul că și în perioada următoare regiunea dintre Carpați și Siret este în continuare mai puțin populată decât arealul dintre râurile Siret și Nistru. Situația se menține aici și în secolele următoare, o evidentă depopulare în zonele montane și premontane, înregistrându-se mai ales în perioada secolelor VII-VIII, când sunt atestate doar câteva așezări (harta de la Pl. III). În această regiune erau puține așezări și în perioada imediat următoare a secolelor IX-XI⁸. În acest sens trebuie să remarcăm că zonele montane și premontane amintite continuau să nu ofere condiții propice pentru întemeierea unor comunități sătești sedentare, care să poată practica cu bune rezultate cultivarea cerealelor. Prezența în regiunile montane și parțial și în cele premontane a terenurilor bogate doar în marne și gresii, precum și existența iernilor cu numeroase precipitații, a climei mai aspre și uneori cu mari inundații, nu ofereau posibilități reale de a practica cultivarea cerealelor cu rezultatele necesare asigurării traiului⁹. Pe lângă acestea, numărul scăzut al așezărilor din zona menționată trebuie să fi avut și alte cauze decât cele de ordin pedologic și climatologic. Nu este exclus ca regiunea menționată să fi fost un timp atent supravegheată de avari sau slavi care intenționau astfel să bareze pătrunderile unor populații

³ TEODOR 2018a: 32.

⁴ POSTICĂ 2007: 219-227.

⁵ TEODOR 1997a: 52-59.

⁶ TEODOR 1997a: 31.

⁷ TEODOR 2018a: 22-25.

⁸ TEODOR 1997a: 26-29.

⁹ GIURESCU 1980: 346-350.

(gepizii ?) din arealul central și estic al Transilvaniei. Trebuie totuși de menționat că în unele din puținele așezări atestate din perioada secolelor VII-VIII, cum sunt de exemplu cele de la Borniș¹⁰ și Davideni-Neamț¹¹, a fost atestată o intensă activitate depusă pentru obținerea și prelucrarea fierului (din minereu de baltă), dovedită de instalațiile speciale de redus minereul, zgura metalică, ustensilele speciale etc. În aceste regiuni, ca de altfel și în cele din zona podișurilor moldovenești, există bogate depozite de oxizi de fier (limonit), care au fost constant exploatare de locuitorii din arealele respective, pentru a se obține fierul necesar făuririi uneltelor¹². Raritatea așezărilor din unele zone dintre Carpații Răsăriteni și Siret se menține constant și în perioada secolelor IX-XI, când în general în întreg spațiul de la est de Carpați este documentată o sporire considerabilă a locuirii cauzată între altele și de o încălzire accentuată a climei, consecință a unei intense activități solare, care a durat mai multe decenii (harta de la Pl. IV).

O situație deosebit de interesantă este înregistrată în nordul Moldovei în regiunea interfluviului dintre cursurile superioare ale râurilor Prut și Nistru ce formează un teritoriu destul de limitat ca suprafață. În această regiune cercetările arheologice au identificat o densitate foarte mare de așezări începând din secolele VI-VII, situație care s-a menținut și în perioadele următoare. Cauzele acestei densități deosebite a așezărilor într-un spațiu geografic destul de redus ca cel menționat s-au datorat fără îndoială unor motive care, în stadiul actual al cercetărilor sunt încă dificil de sesizat. Menționăm că în acest areal unele așezări sunt alcătuite din foarte multe locuințe, precum sunt de exemplu cele de la Codân-Cernăuți¹³ din zona Prutului sau de la Rașcov-Hotin¹⁴ pe malul Nistrului, evidențiind un număr mare de locuitori în cadrul comunităților sătești respective. Cum locuințele din aceste așezări sunt de tipul celor adâncite în pământ, prevăzute cu cuptoare construite din pietre de râu și lespezi de gresie locală, arată că asemenea comunități sătești erau stabilite aici pentru mai multă vreme. Credem totuși că densitatea așezărilor în interfluviul menționat dintre Prut și Nistru în secolele VI-VII s-ar putea datora și avarilor, care au încercat să oprească pentru un anumit timp grupurile de slavi, care intenționau să pătrundă prin zona izvoarelor Tisei și pasurile Carpaților Nordici, spre vest, în arealul de câmpie al râului amintit. De asemenea trebuie arătat că tot în această zonă în perioada secolelor VIII-XI, pe lângă comunități sătești simple, au fost identificate și numeroase așezări întărite, construite ca mijloc de apărare, probabil în contextul în care invaziile unor noi grupuri migratoare ca cele ale ungarilor și uzilor începuseră să se intensifice. Câteva așezări fortificate au mai fost descoperite, unele cercetate sistematic și în județul Botoșani, cum sunt cele de la Fundu Herții¹⁵, Dersca¹⁶, Tudora¹⁷ și altele¹⁸, precum și în Republica Moldova,

¹⁰ TEODOR, POPOVICI 1994: 335-354.

¹¹ MITREA 2001: 186.

¹² TEODOR 2021a: 13-27.

¹³ RUSSANOVA, TIMOȘCIUK 1984.

¹⁴ BARAN 1988: 18-58.

¹⁵ PETRESCU-DÎMBOVIȚA, TEODOR 1987.

¹⁶ TEODOR 2001: 107-131.

¹⁷ TEODOR 1974: 101-106; TEODOR 1978: 69-71.

¹⁸ PETRESCU-DÎMBOVIȚA, TEODOR 1987: 5; TEODOR 1978: 69-71.

la Calfa¹⁹, Răciula²⁰, Alcedar²¹, Echimăuți²², Rudi²³ și altele²⁴, construite cu scopul de a bara de asemenea infiltrarea unor grupuri de migratori. În ansamblul lor aceste așezări fortificate au reușit, doar pentru un anumit timp, să stăvilească invaziile ungarilor, uzilor și pecenegilor. Unele dintre aceste cetăți au supraviețuit până în secolele X-XI²⁵, în timp ce altele au fost distruse și doar câteva refăcute, fiind utilizate până în secolele XII-XIII. În zonele de câmpie și de stepă de la est de Carpați, preferate de triburile de nomazi asemenea fortificații lipsesc. După cum s-a mai arătat²⁶, în zonele de stepă din partea de sud a interfluviului dintre Prut și Nistru din vecinătatea Gurilor Dunării, zonă lipsită în general de comunități sătești stabile, sunt atestate pentru secolele IX-X mai multe așezări, unele dintre ele grupate de-a lungul râurilor și lacurilor din zonă. Prezența acestor așezări stabile în această zonă ar putea fi pusă în legătură cu unul din grupurile de prizonieri bizantini colonizați aici de către conducerea primului țarat bulgar²⁷. În această regiune nici înainte și nici după perioada amintită nu au mai fost identificate așezări stabile.

În general, răspândirea teritorială a așezărilor în perioada secolelor VIII-XI nu înregistrează modificări importante în regiunile dintre Carpați și Siret, unde sunt identificate în continuare destul de puține obiective. În schimb, în regiunile dintre Siret și Nistru așezările sunt relativ numeroase, o densitate evidentă menținându-se tot în arealul cursurilor superioare a interfluviului dintre Prut și Nistru din nordul Bucovinei.

Este important de reținut că, în pofida prezenței grupurilor de migratori, mai ales în zonele de stepă și câmpie colinară, spre sfârșitul primului mileniu creștin este atestat un număr destul de mare de așezări aparținând culturii vechi românești (denumită adesea de tip Dridu)²⁸. Cele mai multe dintre aceste așezări sunt situate, ca și cele din etapele precedente, tot în zonele cu soluri propice pentru practicarea agriculturii (harta de la Pl. V). Acestea nu sunt deocamdată răspândite în zonele montane și premontane dintre Carpați și Siret. Sporadic unele așezări au fost identificate în sudul Moldovei doar până în bazinul inferior al Troțușului²⁹. De asemenea, acestea sunt rare în câmpia Jijiei lipsind total în arealele din nord ale Moldovei. În zonele dintre Prut și Nistru asemenea așezări vechi românești au fost identificate până în zona râului Răut. Dincolo de această regiune mai la nord au fost atestate așezări întărite în care predomină elementele de cultură materială aparținând probabil cnezatului de la Kiev³⁰.

După cum s-a mai opinat, sporirea numărului de așezări la est de Carpați în secolele X-XI nu s-a datorat, așa cum în mod eronat s-a presupus de către autorii teoriei emigraționiste, unor deplasări de populație veche românească, pătrunsă aici de la sud de Dunăre ci, fără îndoială, dezvoltării ascendente locale și, probabil, și ca urmare a unor cauze de ordin climatologic. În

¹⁹ ČEBOTARENKO 1973.

²⁰ TEL'NOV, VLASCENKO 2001: 15-20.

²¹ KAŠUBA, TEL'NOV, SHCHERBAKOVA 1997.

²² FEDOROV, ČEBOTARENKO 1974: 91-92, Nr. 228, 278.

²³ FEDOROV 1970: 143-159.

²⁴ HÎNCU 1993: 29, 85, 127.

²⁵ SPINEI 1982: 59-60.

²⁶ TEODOR 2021b: 217-225.

²⁷ TEODOR 2004: 127-138.

²⁸ NESTOR 1958: 371-382; TEODOR 2008: 235-259.

²⁹ TEODOR, BUZDUGAN, MITREA 1969: 309-324.

³⁰ TEODOR 1997b: 107.

perioada menționată s-a constatat că au avut loc puternice erupții solare, care au avut drept consecință o încălzire accentuată a climei în întreaga Europă pentru mai multă vreme³¹. Această perioadă a permis comunităților sătești o activitate sporită în domeniul cultivării cerealelor, dezvoltării meșteșugurilor și creșterii animalelor, oferind condiții mai bune de trai. În aceste condiții s-a putut constata și o creștere evidentă a numărului de locuitori³².

Fără îndoială, punctele de vedere formulate relativ la repartitia teritorială a așezărilor datând din perioada secolelor V-XI, în pofida amplelor investigații arheologice întreprinse până în prezent și a rezultatelor obținute, nu pot fi totuși considerate definitive. În acest sens trebuie să amintim faptul că numărul mare de așezări descoperite de la o etapă la alta în anumite zone de relief nu este totuși cel real. Se știe în general că așezările sedentare în care locuitorii aveau ca ocupație principală practicarea agriculturii și creșterea animalelor domestice erau adesea nevoite să schimbe loturile agrare deoarece acestea, în contextul utilizării agriculturii intensive, secătuiau după un număr de ani și nu mai dădeau roadele necesare. Pentru a obține noi loturi agrare comunitățile sătești se deplasau (de regulă în cadrul aceleiași microzone) în alte locuri propice, cu soluri fertile și în apropierea surselor de apă, lăsând astfel urmele vetrelor de locuire dacă deplasarea se efectua de mai multe ori într-un areal relativ restrâns. Prin urmare, mobilitatea așezărilor determinată de schimbarea periodică a loturilor agrare lasă într-o microzonă urmele fostelor vetre de sat întemeiate de aceeași comunitate³³. Deplasările periodice ale comunităților sătești s-au putut datora de asemenea și atacurilor numeroaselor grupuri de migratori, care luau temporar în folosință terenurile stăpânite de satul autohton.

Grupurile de migratori din perioada menționată (avari, slavi, alani) au ocolit în general, așa cum am mai menționat, zonele montane și premontane, necunoscute acestora³⁴. Din acest motiv se constată poate și inexistența urmelor de locuire a acestor grupuri de migratori (desigur temporară) în regiunea dintre Carpați și Siret, mai ales în perioada dintre mijlocul secolului al V-lea și mijlocul veacului al VI-lea.

În măsura în care rezultatele obținute ca urmare a cercetărilor arheologice de suprafață din diferite zone ale spațiului de la est de Carpați vor fi integral publicate³⁵, se va putea aprecia mai corect ponderea locuirii umane pe diferite forme de relief și pe parcursul fiecărei etape. În felul acesta va fi posibilă formularea unor noi puncte de vedere mai apropiate de realitățile vremurilor trecute în regiunile de la est de Carpați și înțelegerea mai bună a cauzelor care au determinat, în anumite etape și circumstanțe social-economice, culturale și politice, creșterea sau descreșterea demografică, continuitatea sau discontinuitatea de locuire în anumite zone ale acestui spațiu geografic.

³¹ LE ROY-LADURIE 1967: 23-28, 180-181.

³² TEODOR 2006: 117.

³³ TEODOR 2018b: 196.

³⁴ GIURESCU 1980: 346-359.

³⁵ Până în prezent au fost publicate cercetările de suprafață doar din câteva județe: ZAHARIA, PETRESCU DÎMBOVIȚA, ZAHARIA 1970; PĂUNESCU, ȘADURSCHI, CHIRICA 1976; COMAN 1980; CHIRICA, TANASACHI 1984-1985; ȘOVAN 2013; CROITORU 2013.

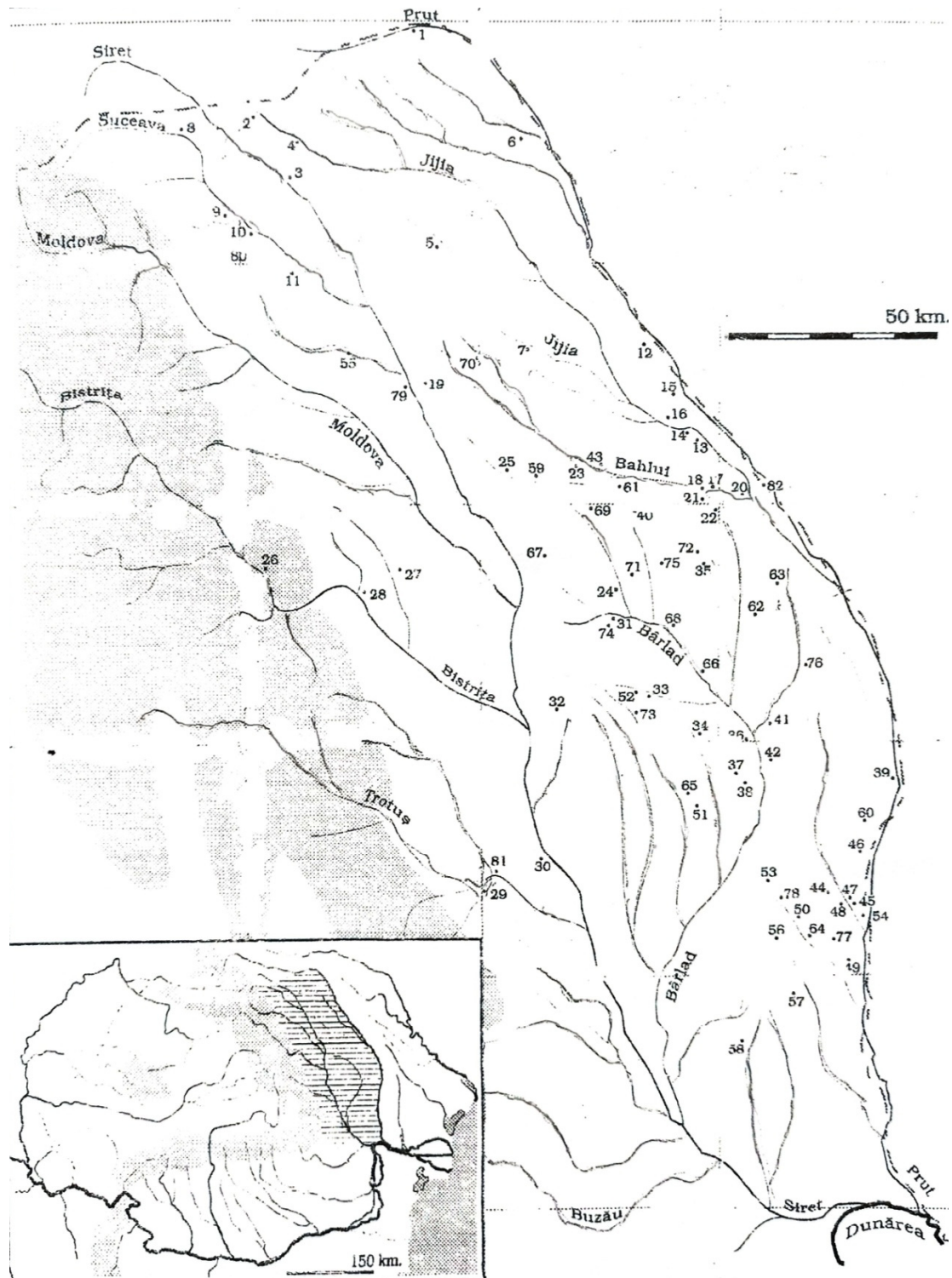
BIBLIOGRAFIE

- BARAN 1988 Baran, V. D., *Slavjanskije drevni rannego srednevekov'ja (po materialam poselenija V-VI v v n.e. u.s. Raškov*, in: Timošciuk, B. A. (red.), *Drevnosti Slavjan i Rusi*, Izdat. Nauka, Moskva, 18-58.
- CHIRICA, TANASACHI 1984-1985 Chirica, V., Tanasachi, M., *Repertoriul arheologic al județului Iași*, vol. I-II, Institutul de istorie și arheologie „A.D. Xenopol”, Iași, 1984-1985.
- COMAN 1980 Coman, G., *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, Ed. Litera, București.
- CROITORU 2013 Croitoru, C., *Galați. Repertoriul descoperirilor arheologice și numismatice*, Ed. Muzeului de Istorie Galați, Galați.
- ČEBOTARENKO 1973 Čebotarenko, G. F., *Kalfa-gorodisce VIII-X vv. na Dnestre*, Akademija Nauk Moldavskoj SSR, Izdatel'stvo Stiinca, Kisinev.
- FEDOROV 1970 Fedorov, G. B., *Drevneruskoe poselenijana severe Moldavii*, in: *Arkheologiceskie Issledovanija v Moldovii (1968-1969)*, Chișinău, 143-159.
- FEDOROV, ČEBOTARENKO 1974 Fedorov, G. B., Čebotarenko, G. F., *Pamjatniki drevnih slavjan (VI-XIII vv.)*, P. P. Byrnja, N. A. Ketraru (ed.), Izdat. Štiinca, Kišinev.
- GIURESCU 1980 Giurescu, C. C., *Românii în mileniul marilor migrații. Considerații asupra unor aspecte*, in: Păun, O., Tănăsescu, A. (ed.), *Discursuri de recepție la Academia Română*, Ed. Academiei R.S.R., București.
- HÎNCU 1993 Hîncu, I. Gh., *Cetăți antice și medievale timpurii din Republica Moldova*, Ed. Universitas, Chișinău.
- KAŠUBA, TEL'NOV, SHCHERBAKOVA 1997 Kašuba, M. T., Tel'nov, N., Shcherbakova, T. A., *Alcedarskoe arheologiceskie drevneruskoe poselenia, 1987-1989*, Tiraspol.
- LE ROY-LADURIE 1967 Le Roy-Ladurie, E., *Histoire du climat depuis l'an mil*, Éd. Flammarion, Paris.
- MITREA 2001 Mitrea, I., *Comunități sătești la est de Carpați. Așezarea de la Davideni din secolele V-VIII*, in col. BMA, IX, Ed. „Constantin Matasă”, Piatra Neamț.
- NESTOR 1958 Nestor, I., *Contributions archéologiques au problème de proto-roumains. La civilisation de Dridu. Note préliminaire*, in: *Dacia*, N.S., II, 371-382.
- PĂUNESCU, ȘADURSCHI, CHIRICA 1976 Păunescu, Al., Șadurschi, P., Chirica, V., *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, vol I-II, București.
- PETRESCU-DÎMBOVIȚA, TEODOR 1987 Petrescu-Dîmbovița, M., Teodor, D. Gh., *Sisteme de fortificații medievale timpurii la est de Carpați. Așezarea de la Fundu Herții (jud. Botoșani)*, Ed. Junimea, Iași.
- POSTICĂ 2007 Postică, Gh., *Civilizația medievală timpurie din spațiul pruto-nistrean (sec. V-XIII)*, in col. BAM, VII, Ed. Academiei Române, București.
- RUSSANOVA, TIMOȘCIUK 1984 Russanova, I. P., Timoșciuk, B. A., *Kodyn slavjanskije poselenija V-VIII v v na r. Prut*, Izdat. Nauka, Moskva.
- SPINEI 1982 Spinei, V., *Moldova în secolele XI-XIV*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București.
- ȘOVAN 2013 Șovan, O. L., *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, Muzeul Județean Botoșani, Botoșani.
- TEL'NOV, VLASCENKO 2001 Tel'nov, N., Vlascenko, I., *Cetățuia Răciula*, in: *Pyretus*, I, Ungheni, 15-20.

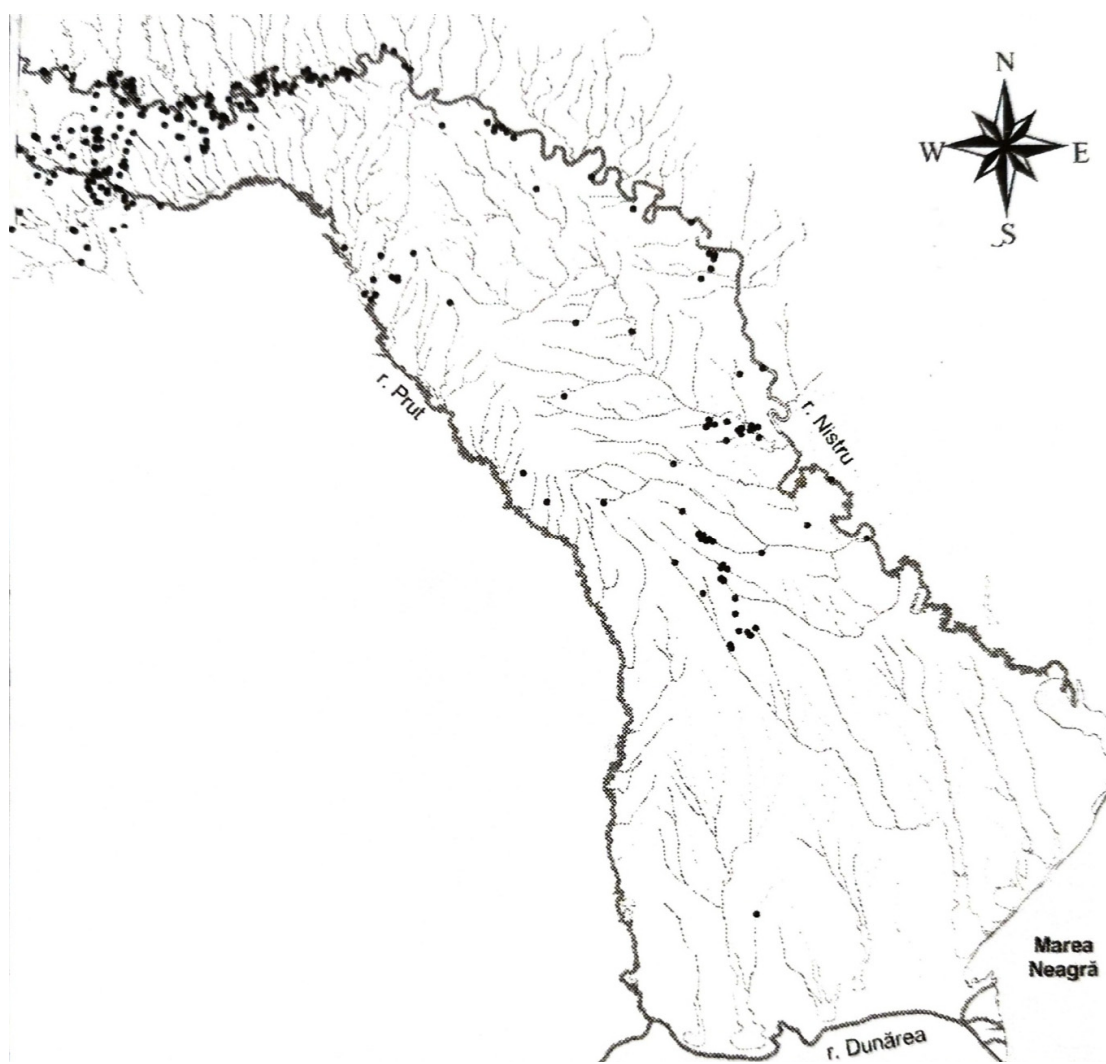
- TEODOR 2021a Teodor, D. Gh., *Obținerea și prelucrarea fierului la est de Carpați în evul mediu timpuriu*, in: *Carpica*, L, 13-27.
- TEODOR 2021b Teodor, D. Gh., *Situația etnodemografică și politică din zona sudică a spațiului pruto-nistean în secolele VIII-XI d.Hr.*, in: *ArhMold*, XLIV, 217-225.
- TEODOR 2018a Teodor, D. Gh., *Contribuții arheologice la problema etnogenezei românești*, Ed. Demiurg, Iași.
- TEODOR 2018b *Structura și evoluția satelor medievale timpurii la est de Carpați*, in: *AMT*, XIV, 194-199.
- TEODOR 2008 Teodor, D. Gh., *Etaple finale ale culturii vechi românești de la est de Carpați*, in: Ailincăi, S. C., Micu, C., Florian, M. (ed.), *Omagiu lui Gavrilă Simion la a 80-a aniversare*, Ed. Dobrogea, Constanța, 235-259.
- TEODOR 2006 Teodor, D. Gh., *Satul romanic și vechi românesc în mileniul marilor migrații*, in: *Prelegeri Academice*, V, 107-122.
- TEODOR 2004 Teodor, D. Gh., *Din nou despre dominația Bulgariei la nordul Dunării de Jos*, in: *Mousaios*, X, 127-138.
- TEODOR 2001 Teodor, D. Gh., *Așezarea întărită medievală timpurie de la Dersca- Botoșani*, in: *Hierasus*, XI, 107-131.
- TEODOR 1997a Teodor, D. Gh., *Descoperiri arheologice și numismatice la est de Carpați în secolele V-XI d. Hr. (Contribuții la continuitatea daco-romană și veche românească)*, Muzeul Național de Istorie a României, București.
- TEODOR 1997b Teodor, D. Gh., *Regiunile carpato-nistrene în secolele V-X e.n.*, in: *Spațiul nord-est carpatic în mileniul întunecat*, coord. V. Spinei, Ed. „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.
- TEODOR 1978 Teodor, D. Gh., *Les établissements fortifiés des régions est-carpatiques de la Roumanie aux VIIIe-XIe siècles de notre ère*, in: *Slovenska Archeologia*, XVI, 69-71.
- TEODOR 1974 Teodor, D. Gh., *Descoperiri arheologice din secolele VI-XI e. n. din județul Botoșani*, in: *Din trecutul județului Botoșani*, I, 101-114.
- TEODOR, BUZDUGAN, MITREA 1969 Teodor, D. Gh., Buzdugan, C., Mitrea, I., *Descoperirile arheologice de la Oituz (județul Bacău)*, in: *Carpica*, II, 309-324.
- TEODOR, POPOVICI 1994 Teodor, D. Gh., Popovici, R., *Așezarea medievală timpurie de la Borniș-“Vărărie” județul Neamț*, in: *MemAntiq*, XIX, 335-354.
- ZAHARIA, PETRESCU-DÎMBOVIȚA, ZAHARIA 1970 Zaharia, N., Petrescu-Dîmbovița, M., Zaharia, Em., *Așezări din Moldova de la paleolitic până în secolul al XVIII-lea*, Ed. Academiei R.S.R., București.

LIST OF ILLUSTRATIONS

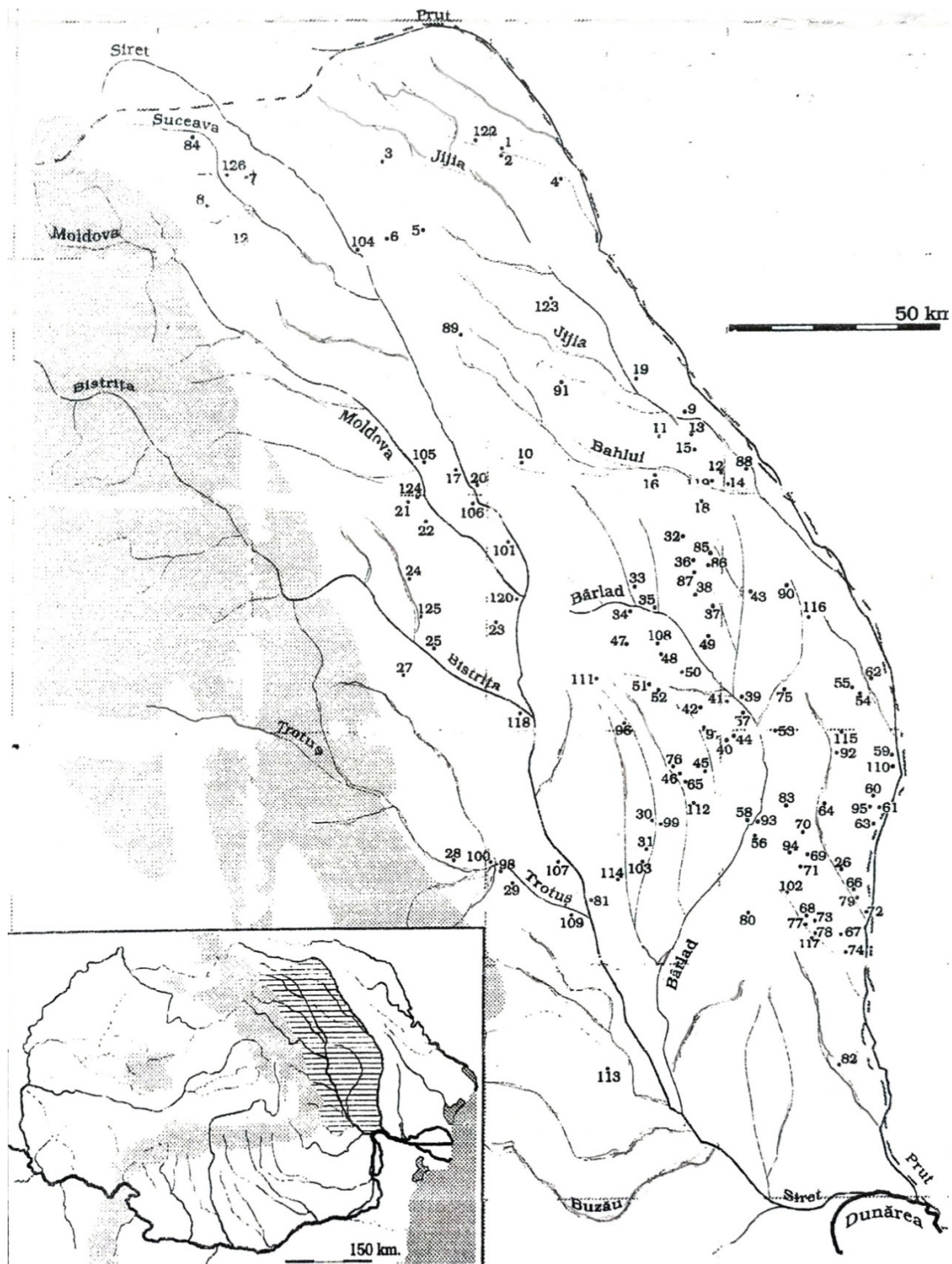
- Pl. I. Map no. 1: Discoveries from the 5th-7th centuries AD in the regions between the Eastern Carpathians and the Prut river.
- Pl. II. Map no. 2: Discoveries from the 5th-7th centuries AD in the regions between Prut and Dniester rivers (according to Gh. Postică).
- Pl. III. Map no. 3: Discoveries from the 7th-8th centuries AD in the regions between the Eastern Carpathians and the Prut river.
- Pl. IV. Map no. 4: Discoveries from the 9th-11th centuries AD in the regions between the Eastern Carpathians and the Prut river.
- Pl. V. Map no. 5: Discoveries from the 9th-11th centuries AD in the regions between the Prut and the Dniester rivers (after Gh. Postică).

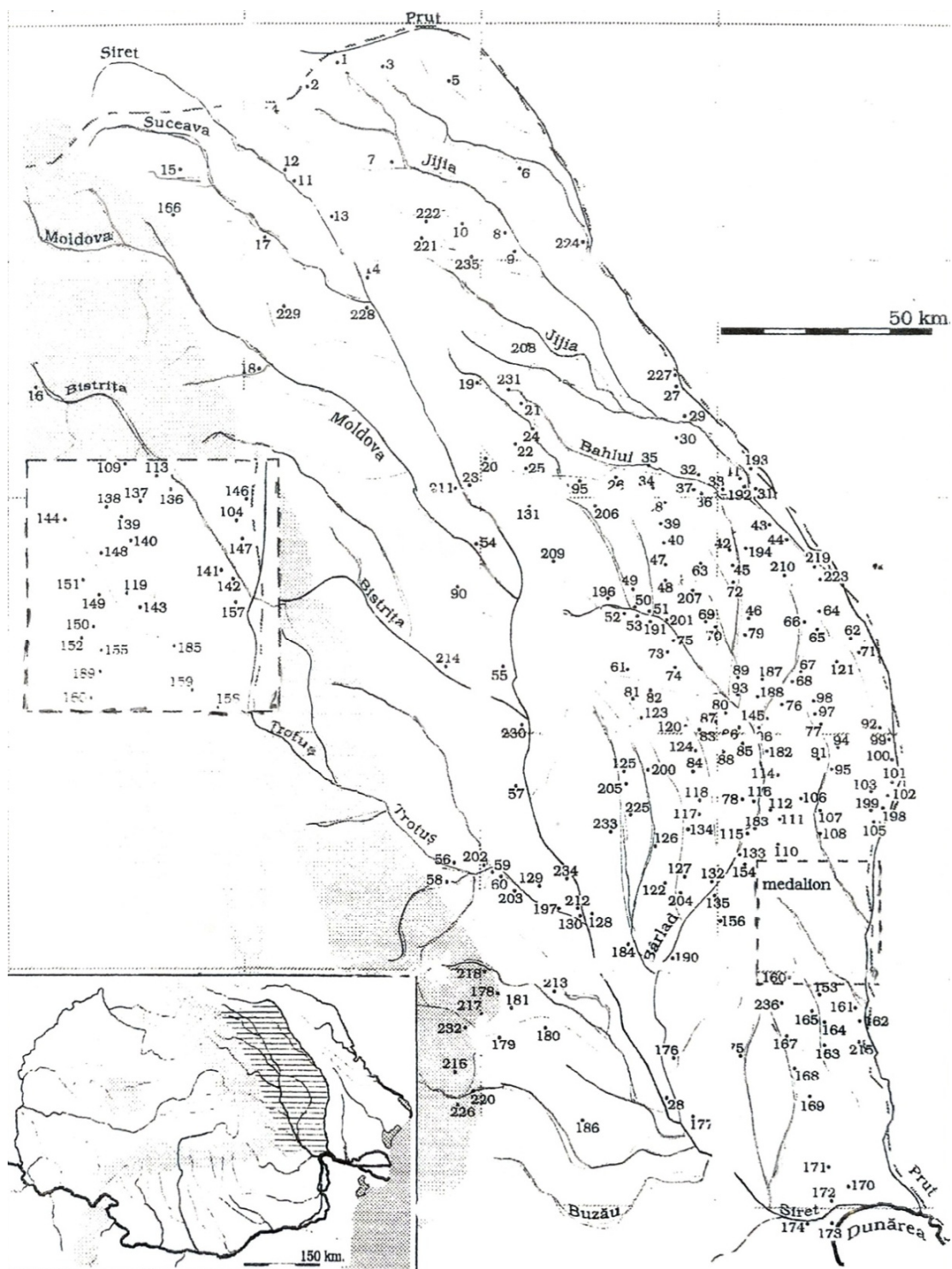
Pl. I. Harta nr. 1: Descoperiri din secolele V-VII d.Hr. în regiunile dintre Carpații Răsăriteni și Prut.

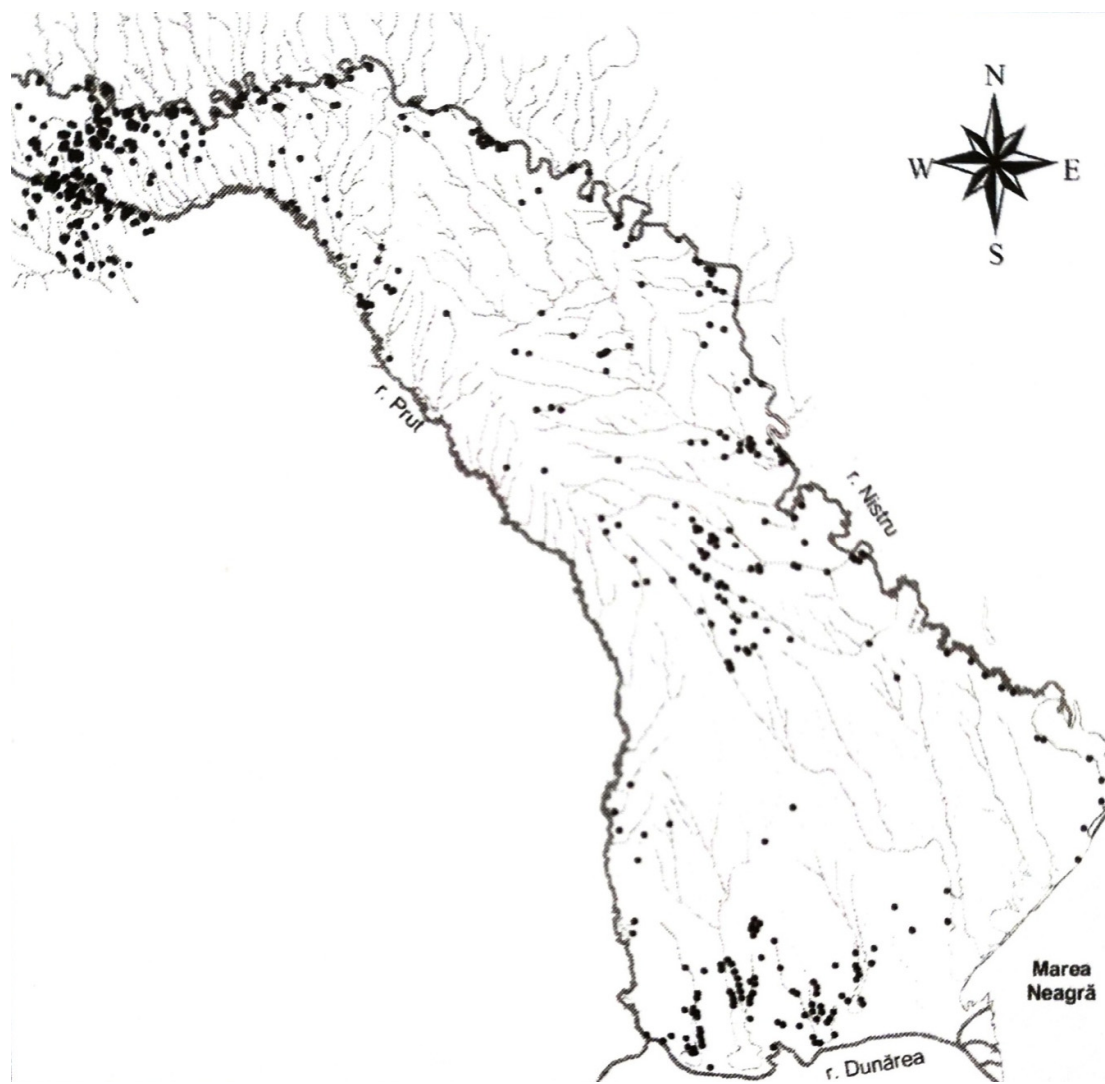
Pl. II. Harta nr. 2: Descoperiri din secolele V-VII d.Hr. în regiunile dintre Prut și Nistru (după Gh. Postică)

Pl. III. Harta nr.3: Descoperiri din secolele VII-VIII d.Hr. în regiunile dintre Carpații Răsăriteni și Prut.

Pl. IV. Harta nr. 4: Descoperiri din secolele IX-XI d. Hr. în regiunile dintre Carpații Răsăriteni și Prut.

Pl. V. Harta nr.5: Descoperiri din secolele IX-XI d. Hr. în regiunile dintre Prut și Nistru (după Gh. Postică).

